

درس هشتم

خورشید پنهان

هدف کلی

آشنایی با برخی از ویژگی‌های قیام امام زمان

اهداف جزئی :

- توصیف برخی از ویژگی‌های دوران ظهور
- آشنایی با برخی از مسائل مهم در خصوص ظهور حضرت مهدی (عج)
- تبیین برداشت درست از انتظار
- تبیین ویژگی‌های منتظر واقعی

ضرورت درس

دانش‌آموزان در خصوص موضوع مهدویت سؤالات زیادی دارند. خصوصاً آنکه به دلیل اثرگذاری بسیار اعتقاد به منجی در فرهنگ شیعی، این موضوع مورد هجوم فراوان دشمنان قرار گرفته است تا این عقیده اثرگذار و امیدبخش به عقیده‌ای سست و تاریک تبدیل شود. از همین رو لازم است تا با بیان حقیقت این عقیده، زیبایی و محکم بودن مبانی آن برای دانش‌آموز مشخص گردد و چهره واقعی آن از لابه‌لای غبار شبهات بیرون آورده شود.

محورهای اصلی درس

- ۱- توصیف کوتاه از اوضاع جهان پس از تشکیل حکومت جهانی حضرت مهدی (عج)

- ۲- ریشه داشتن اعتقاد به ظهور منجی در تمامی ادیان گذشته
- ۳- نکاتی در خصوص طول عمر آن حضرت
- ۴- مشخص نبودن زمان ظهور حضرت مهدی (عج) و کذب بودن ادعاهای مطرح شده در این باره
- ۵- امام زمان برای برقراری عدل و مهربانی قیام می کند نه خونریزی و کشتار
- ۶- عمل به واجبات، پرهیز از گناهان و توجه به حل مشکلات مردم از ویژگی های مهم یاران امام زمان است.
- ۷- ترسیم چهره منتظران واقعی در دوران غیبت

این درس به این پرسش ها پاسخ می دهد :

- ۱- جهان پس از ظهور حضرت مهدی (عج) چگونه خواهد بود؟
- ۲- آیا صرفاً ما شیعیان به ظهور منجی اعتقاد داریم؟
- ۳- چگونه ممکن است یک انسان، حدود ۱۲ قرن عمر کرده باشد؟
- ۴- آیا زمان قیام آن حضرت مشخص است؟
- ۵- آیا امام زمان به وقت ظهور، جوی خون راه می اندازد و بیشتر اهل زمین را می کشد؟
- ۶- حکومت آن حضرت چه مدت طول می کشد؟
- ۷- وظایف ما در دوران غیبت چیست؟

روش تدریس

- ۱- قبل از شروع درس می توان از روش زیر استفاده کرد :
قبل از اینکه متن درس را بخوانیم، برای هر سؤال درس (۵ سؤال مطرح شده در متن درس)، جدول های شبیه جدول صفحه بعد، به تعداد گروه ها طراحی کرده و در اختیار گروه ها قرار می دهیم ؛ یا اینکه روی تابلو کشیده و از گروه ها می خواهیم که هر جدول را در برگه ای جداگانه برای خود رسم کنند. سپس از گروه ها می خواهیم در زمان تعیین شده به سؤالات جدول پاسخ دهند. بعد از اتمام وقت از نماینده هر گروه می خواهیم پاسخ های اعضا را در مورد سؤال بیان کند و ما آنها را تأیید و یا تصحیح می کنیم و توضیحات لازم را می دهیم. به همین ترتیب سؤالات مربوط به درس توسط دانش آموز و معلم پاسخ داده می شود. پس از پایان این کار به سراغ کتاب می رویم و متن کتاب را با کمک دانش آموزان می خوانیم. این روش کمک می کند تا دانش آموز با توجه به پاسخ هایی که خود به سؤالات داده است، نسبت به پاسخ کتاب به سؤالات، حساس و دقیق شود تا میزان انطباق پاسخ های خود با کتاب را بسنجد.

سؤال ۱: حضرت مهدی (ع) چگونه نزدیک به ۱۲ قرن عمر کرده است؟

پاسخ عضو شماره ۱	
پاسخ عضو شماره ۲	
پاسخ عضو شماره ۳	
پاسخ عضو شماره ۴	
پاسخ عضو شماره ۵	

سؤال ۲: حضرت مهدی (ع) چه زمانی قیام می کنند؟

پاسخ عضو شماره ۱	
پاسخ عضو شماره ۲	
پاسخ عضو شماره ۳	
پاسخ عضو شماره ۴	
پاسخ عضو شماره ۵	

۲- در روش دیگر قبل از آغاز درس، از دانش آموزان می خواهیم مهم ترین سؤال های خود درباره امام زمان (عج) را مطرح کنند و تعدادی از این سؤالات را بر روی تخته یادداشت می کنیم. خواهید دید که اکثر سؤالات دانش آموزان همین سؤالاتی است که درس به آنها پاسخ داده است. سپس از دانش آموزان می خواهیم درباره پاسخ این سؤالات به بحث و گفت و گو بپردازند. این روش ذهن دانش آموز را برای یادگیری و فهم بهتر مطالب درس آماده می کند.

۳- می توان از گروهی از دانش آموزان خواست تا شعر یا سرودی را تمرین کنند و در کلاس ارائه دهند. همچنین می توان از سرودها و اشعاری که در نرم افزار بر فراز آسمان در خصوص امام زمان آمده است، برای پخش در کلاس استفاده کرد.

۴- عنوان درس نیز می‌تواند به آمادگی ذهنی دانش‌آموز برای ورود به درس کمک کند. از دانش‌آموزان پرسیم که منظور از خورشید پشت ابر چیست؟ این تعبیر در مورد چه کسی به کار می‌رود؟ چرا امام زمان (علیه‌السلام) خودشان را به خورشید پشت ابر تعبیر کرده‌اند؟ دانش‌آموزان نکات زیبایی در خصوص این تشبیه بیان خواهند کرد. ما نیز می‌توانیم به کمک آنها آمده و برخی از وجوه این تشبیه را بیان کنیم:

الف) پشت ابر ماندن خورشید موقتی است و پس از مدتی خورشید نمایان می‌شود، امام نیز پس از مدتی غیبت ظهور خواهند کرد.

ب) خورشید در حالت پشت ابر نیز زمین را از تاریکی مطلق حفظ می‌کند و از سرد شدن آن جلوگیری می‌کند و بخشی از فواید خود را به موجودات می‌رساند؛ امام نیز در دوران غیبت زمین را از نابودی معنوی حفظ می‌کند، افراد مستعد را یاری می‌رساند و...

ج) ابر، خورشید را از دید کسانی که در زمین هستند می‌پوشاند نه کسانی که بر فراز ابر حرکت می‌کنند؛ غیبت نیز خاص کسانی است که به دنیا و آنچه در آن است دل بسته‌اند اما کسانی که در آسمان معنویت سیر می‌کنند امکان بهره‌مندی از حضور ایشان را دارند.

۵- در بخش «منتظران حقیقی» می‌توان به دانش‌آموزان گفت که بچه‌ها! دوست دارید در این سن دانشجو شوید؟ یک دانشگاهی از بین شماها دانشجو می‌پذیرد! چه کسی می‌خواهد دانشجوی این دانشگاه شود:

اطلاعیه مهم

برگزاری آزمون دانشگاه انتظار فرج

دانشگاه انتظار فرج، بعد از ۱۴۰۰ سال همچنان دانشجو می‌پذیرد.

با ابراز تأسف این دانشگاه هنوز ۳۱۳ فارغ‌التحصیل نداشته و برای تکمیل ظرفیت در تمام

مدت شبانه‌روز، از علاقه‌مندان آزمون به عمل می‌آورد:

مدارک لازم برای ثبت نام:

۱- نماز اول وقت

۲- عشق به اهل بیت (ع)

۳- راستگویی

۴- برگه تسویه حساب حق الناس

۵- انجام واجبات و ترک محرّمات

۶- کمک به مستمندان

۷- رعایت حیا و عفاف

۸-

۹-

«با آرزوی موفقیت‌تان در این آزمون بزرگ»

تحلیل اجزای درس

ورودیه : در این قسمت سعی شده تا به صورت مختصر توصیفی از اوضاع جهان پس از حکومت رسیدن حضرت مهدی علیه‌السلام بیان و وضعیت جهان در عرصه‌های فرهنگی، اخلاقی، علمی، اقتصادی، سیاسی و محیط‌زیست در دوران پس از ظهور توصیف شود :

علمی : علم و دانش چنان شکوفا شده که تمام ...

اقتصادی : مردم به دنبال فرد مستمندی می‌گردند تا صدقه‌ای به او بدهند.....

اخلاق : حرص و طمع و ثروت اندوزی از میان جامعه رخت برسته است.

سیاسی : خبری از حکومت‌های ظالمانه و زورگو نیست.

فرهنگی : دادگاه‌ها و زندان‌ها دیگر شلوغ نیست.

فعالیت کلاسی : در این قسمت دانش‌آموزان با توجه به دانسته‌های خود سعی می‌کنند تا توصیفی از زمان ظهور در عرصه‌های مختلف داشته باشند. مثلاً مردم چگونه با هم رفتار خواهند کرد. فروشنده‌ها، کارمندان و ... چه تغییری در رفتار خود خواهند داشت؟ زنان جامعه در این دوران از لحاظ اخلاق و رفتار چگونه خواهند بود و

عقیده‌ای اثرگذار : این بخش بر دو نکته تأکید دارد. اول اینکه اعتقاد به ظهور، تأثیر فراوانی بر شیعیان داشته و باعث شده است تا در سخت‌ترین شرایط نیز در برابر مشکلات ایستادگی کنند زیرا آنان مطمئن بودند که در پس این مشکلات دوران روشنی وجود دارد که همه این سختی‌ها زمینه‌ساز و مقدمه آن دوران است. بر همین اساس شیعیان هیچگاه در برابر فشارها و سختی‌هایی که از سوی حاکمان زمان خود به آنان وارد می‌آمد، سر تسلیم فرو نمی‌آوردند و جانانه ایستادگی می‌کردند.

دوم اینکه، اعتقاد به ظهور منجی اختصاص به شیعیان ندارد. در میان مسلمانان هم شیعه و هم اهل سنت به ظهور موعود اعتقاد دارند و نام ایشان را هم «مهدی» گفته‌اند. با این تفاوت که برخی از اهل سنت معتقدند که این موعود هنوز به دنیا نیامده است. استناد آنان به احادیثی است که از پیامبر نقل

شده و ایشان فرموده است که «مهدی» بعداً به دنیا خواهد آمد. روشن است که کلمه «بعداً» به بعد از عصر پیامبر مربوط است. از این جهت این احادیث با اعتقاد شیعه سازگار است.

در میان سایر ادیان نیز اعتقاد به موعود وجود دارد. یعنی توسط حضرت موسی (ع) و حضرت عیسی (ع) و نیز در دین زرتشت وعده ظهور منجی داده شده است. منشأ اختلاف در مصداق موعود، به اصل اختلاف ادیان باز می‌گردد. همانطور که خداوند دین واحدی فرستاده است، موعود نهایی و جهانی همه پیامبران نیز یک نفر بیشتر نخواهد بود و نمی‌شود خداوند چند موعود به مردم معرفی کند. بنابراین، اگر مثلاً پیروان حضرت موسی به حضرت عیسی ایمان می‌آوردند و نیز اگر پیروان حضرت موسی و عیسی دعوت رسول خدا را می‌پذیرفتند، تعدد ادیان ایجاد نمی‌شد و به همین ترتیب تعدد موعود نیز اتفاق نمی‌افتاد. پس همانطور که دین الهی واحد است، موعود الهی هم واحد است. دانستن این نکته پذیرش این عقیده را برای مخاطبان آسان می‌کند زیرا متوجه می‌شود که این عقیده مختص یک گروه نیست بلکه حقیقتی است جهانی و فراگیر.

سوالات

سؤال اول:

در تبیین امکان طول عمر آن حضرت دو پاسخ داده شده است. یک پاسخ، امکان طول عمر انسان را از منظر آیات قرآن بررسی کرده است و دیگری به بیان امکان طول عمر انسان از نظر دانش پزشکی پرداخته است.

در تکمیل پاسخ اول می‌توان به آیه ۲۵۹ سوره بقره و داستان عزیر اشاره کرد. بر اساس این آیه، غذای عزیر پس از گذشت صد سال به خواست خدا هیچ تغییری نکرده بود، در حالی که به طور طبیعی می‌بایست پس از چند روز فاسد می‌شد. هر صد سال برابر ۵۲۰۰ هفته است و خداوند غذایی که فقط یک هفته سالم می‌ماند را ۵۲۰۰ برابر عمر طبیعی‌اش سالم نگاه داشت. یعنی خداوند عمر غذا را افزایش داده است. حالاً عمر طبیعی انسان مثلاً ۷۰ سال است، ۵۲۰۰ برابر ۷۰ چقدر می‌شود؟ خدایی که می‌تواند غذا را ۵۲۰۰ برابر عمر طبیعی بدون تغییر حفظ کند، می‌تواند انسان را هم برای قرن‌ها حفظ کند. با این حساب حضرت ولی عصر (عجل‌الله فرجه) عمری نکرده است. عمر ایشان الان حدوداً ۱۲۰۰ سال است. یعنی حدود ۱۶ برابر عمر انسان معمولی عمر کرده و هنوز تا ۵۲۰۰ برابر خیلی مانده است.

همچنین می‌توان از مثال صورت نیز استفاده کرد؛ یعنی بگویم در صورت ما ابرو و مژه ثابت است و بعد هشتاد سال یک اندازه می‌ماند اما در کنار آن ریش قرار دارد که هر روز در حال رشد است

و در هفته چند بار باید اصلاح شود و کمی آن طرف تر موی سر است که هر ماه نیاز به اصلاح دارد. یعنی در یک پوست و یک گوشت، یک مو ثابت است و یک مو متغیر. همان خدایی که یک مو را ثابت نگه می‌دارد و یک مو را متغیر، یک انسان را ثابت نگه می‌دارد و باقی انسان‌ها را متغیر.

سؤال دوم:

در این بخش به سه مسئله مهم توجه داده شده است:

اول: قسمت اول پاسخ به این سؤال به منظور جلوگیری از برخی سوء استفاده‌ها از باورها و اعتقادات مردم به امام زمان (ع) نگاشته شده است، چراکه متأسفانه برخی افراد شیاد و سودجو که به دنبال جمع کردن مرید برای خود می‌باشند، خود را به عنوان رابط امام زمان معرفی کرده و ادعا می‌کنند که توسط خود امام از زمان ظهور آن حضرت مطلع گشته‌اند. از همین جهت باید به دانش‌آموزان بگوییم که چنین ادعاهایی دروغ بوده و زمان ظهور آن حضرت امری مخفی است.

دوم: در قسمت بعدی این نکته بیان شده است که هر زمان که شرایط و زمینه‌های ظهور فراهم شود، آن امام ظهور خواهند کرد و گفته شده که یکی از مهم‌ترین این شرایط آمادگی مردم برای همراهی با امام است. بنابراین، ما می‌توانیم در جلو انداختن ظهور آن حضرت اثرگذار باشیم. یعنی خود و جامعه خود را برای یاری و همراهی امام آماده کنیم زیرا تا مردم آماده نباشند و شرایط برای ظهور ایشان فراهم نباشد، آن حضرت از پرده غیبت بیرون نخواهند آمد.

سوم: در بخش پایانی این قسمت یکی دیگر از شرایط ظهور آن حضرت بیان شده است و آن وجود یارانی با وفا و آماده است. یارانی که تا پای جان آماده ایستادن در راه آرمان‌های امام خود باشند. در این قسمت مناسب است تا با ایجاد حس عاطفی به دانش‌آموزان بگوییم که تک‌تک آنها می‌توانند لیاقت یاری آن حضرت را داشته باشند به شرط اینکه رفتار و اخلاق خود را در حد و اندازه یار امام زمان بکنند و با پاکی و صفای قلب به استقبال آن حضرت روند.

سؤال سوم:

برخی وقتی به توصیف قیام امام زمان می‌پردازند، آن‌چنان چهره ترسناک و سراسر جنگ و خونریزی از قیام آن حضرت توصیف می‌کنند که مخاطب دچار رعب و وحشت می‌شود و از این قیام تصویری منفی پیدا می‌کند. از این رو باید مراقب بود که در بیان ویژگی‌های قیام امام زمان، به روایات ضعیف اتکا نکنیم و ذهن نوجوانان را با برخی گفته‌های ضعیف از حقیقت شیرین قیام دور نسازیم. امام زمان برای جلوگیری از جنگ و خونریزی ای می‌آید که ظالمان و مستکبران در جهان به پا کرده‌اند و اگر خونی نیز توسط ایشان ریخته شود، خون همین افراد است.

فعالیت کلاسی : در این فعالیت دانش‌آموزان باید بر این نکته تأکید کنند که ارائه چهره‌ای خشن از امام زمان و قیام او قطعاً با هدف تخریب قیام مقدس آن حضرت صورت می‌گیرد، تا مردم با ترس از ایشان، هیچ‌گاه انتظار قیام ایشان را نکنند و برای فراهم نمودن زمینه‌های ظهور تلاشی نکنند. القای خشونت و وحشت برای قیام عدالت‌جویانه امام زمان که از سوی برخی فیلم‌های ساخته شده در غرب دنبال می‌شود، تنها با هدف منزجر کردن مردم از امام زمان و قیام وی صورت می‌گیرد.

سؤال چهارم :

برخی از افراد گمان می‌کنند که پس از ظهور حضرت مهدی (ع) جهان به پایان رسیده و قیامت برپا می‌شود و از این رو از قیام ایشان واهمه دارند و آن را مصادف با پایان جهان می‌دانند. در این قسمت به این شبهه پاسخ داده شده است تا دانش‌آموز بداند که پس از قیام، تازه دوران صلح و آرامش آغاز می‌شود و این دوران ممکن است آن قدر طولانی باشد که همه عمر بشر از آدم تا روز ظهور در برابر دوران پس از ظهور ساعتی بیش نباشد.

سؤال پنجم :

در این قسمت باید به سه نکته مهم توجه کرد :

اول : برخی از دانش‌آموزان گمان می‌کنند که یاران امام زمان تنها ۳۱۳ نفرند، در حالی که این تعداد تنها مربوط به یاران نزدیک و یا به تعبیری فرماندهان اصلی ایشان است اما به غیر از این تعداد، افراد بی‌شماری نیز برای یاری آن حضرت به پا می‌خیزند.

دوم : دانش‌آموز باید به درک این مطلب برسد که او هم اگر همت کند و به واجبات دین خود عمل کند، می‌تواند یکی از یاران آن حضرت باشد. این قسمت از درس فرصتی است برای ایجاد انگیزه‌ای درونی در دانش‌آموزان تا احساس کنند که می‌توانند با قدری تلاش و همت در زمرهٔ دوستان و یاران آن حضرت قرار گیرند.

سوم : دانش‌آموز باید به این نکته پی ببرد که معنای یاری کردن امام و یاور ایشان بودن، صرفاً به معنای حضور در زمان قیام آن حضرت نیست؛ بلکه هر کس که با اعمال و رفتار خود دل امام زمان را شاد کند و در جهت پیاده کردن آرمان‌های امام تلاش کند، قطعاً جزو دوستان و یاران امام خواهد بود، حتی اگر عمرش به زمان ظهور نرسد.

فعالیت کلاسی : با توجه به آنچه که دانش‌آموزان در درس خوانده‌اند، به این نتیجه رسیده‌اند که قرار گرفتن در جمع یاران امام زمان در گروهی عمل به واجبات دین و پرهیز از گناهان است. از این رو باید برنامه‌ای برای زندگی خود در نظر بگیرد که در آن سعی در عمل به دستورات دین داشته‌باشد.

یار امام زمان به نماز اهمیت فراوان می‌دهد، از سخنان زشت پرهیز می‌کند، ظاهری در شأن انسان مسلمان دارد، نگاه خود را از حرام باز می‌دارد و...

منتظران حقیقی: لازم است تا همکاران محترم در این قسمت، ویژگی‌های منتظران واقعی را تبیین کنند و توضیح دهند که جامعه منتظر، جامعه‌ای نیست که دست روی دست بگذارد و در خانه بنشیند تا مهمان بیاید، بلکه به خانه می‌رود و خانه را آماده می‌کند. جامعه منتظر یک جامعه فعال است و خود را آماده پذیرایی از موعود می‌کند، چنین اشخاصی خانه دل را از غبار گناهان پاک می‌کنند و دل را با عمل صالح زینت می‌دهند و به امام عصر نشان می‌دهند که توانایی یاری و پشتیبانی ایشان را دارند. متأسفانه برخی گرایش‌های غلط در جامعه ما وجود دارد که یار و منتظر امام زمان را کسی معرفی می‌کند که فقط محبت و یاد امام را در دل دارد و برای تعجیل در ظهور دعا می‌کند، صلوات می‌فرستد، نماز می‌خواند اما در عمل و سبک زندگی خود، امام زمان پسند زندگی نمی‌کند.

نکته بعد اینکه کسی که در شب منتظر خورشید است با این بهانه که فردا خورشید طلوع خواهد کرد، در تاریکی به سر نمی‌برد، بلکه برخاسته و چراغی روشن می‌کند. در زمستان که منتظر بهاریم از سرما به خود نمی‌لرزیم، بلکه با روشن کردن بخاری به سراغ گرما می‌رویم. پس نمی‌توان با این ادعا که قرار است امام زمان ظلم و فساد را از میان بردارد، ما هیچ اقدامی جهت مبارزه با ظلم و اصلاح جامعه بر نداریم.

دانستنی‌های معلم

۱- شعری در خصوص ویژگی منتظر

فرض کن حضرت مهدی (عج) به تو ظاهر گردد.

ظاهرت هست چنانی که خجالت نکشی؟

باطنت هست پسندیده صاحب نظری؟

خانه‌ات لایق او هست که مهمان گردد؟

لقمه‌ات در خور او هست که نزدش ببری؟

پولی بی‌شبهه و سالم ز همه دارایت

داری آن قدر که یک هدیه برایش بخری؟

حاضری گوشی همراه تو را چک بکند؟

با چنین شرط که در حافظه دستی نبی!؟

واقفی بر عمل خویش تو بیش از دگران؟

می توان گفت تو را شیعه اثناعشری؟؟

۲- برخی ها می گویند چون قرار است امام زمان بیاید و عدالت را برقرار کند، پس دیگر نیاز نیست که ما برای برقراری صلح و عدالت و اقامه دین خدا قیام کنیم! در پاسخ به چنین افرادی می توانیم از مثال های زیر استفاده کنیم :

آیا شب که می شود، چون قرار است فردا خورشید طلوع کند، پس دیگر لازم نیست در شب تاریک چراغ روشن کنیم؟! یا اینکه در شب، با اینکه منتظر طلوع خورشید هستیم، برمی خیزیم و چراغ یا شمعی روشن می کنیم. پس انتظار نور معنایش این نیست که در تاریکی بنشینیم. و یا در زمستان منتظر گرمای بهاریم اما معنایش این نیست که بنشینیم و بلرزیم و وسیله گرمایشی روشن نکنیم. و یا یک بیمار را در نظر بگیرید، بیمار منتظر چیست؟ منتظر سلامتی است. اما آیا او همینطور در بستر بیماری می خوابد تا سلامتی را باز یابد؟ یا اینکه دکتر می رود و دارو می خورد. انتظار سلامتی معنی اش این نیست که مثل لاشه بیفتیم تا سالم شویم.

۳- شعری در خصوص امام زمان (عج)

یاران موعود

چرا یاوری نیست بهر قیام
همان منجیان نهان جهان
جهان مسلخ مردمانست کنون
نماییم بهر ظهورش دعا
خداجوی و فرمانبر و مهربان
سلحشور پرشور راه خدا
روزبه کهنمویی

چرا منتظر مانده چشم امام
کجایند یاران صاحب زمان
ز ظلم و گناه و فساد و جنون
بیاید تا ما همه، هم صدا
همه یکدل و مؤمن و پرتوان
همه یار موعود، بی ادعا

منابع برای مطالعه بیشتر

- ۱- عصر ظهور، علی کورانی، شرکت چاپ و نشر بین الملل
- ۲- آشتی با امام زمان، محمد شجاعی، نشر محیی
- ۳- دولت مهدی، سیرت مهدی، دلشاد تهرانی، انتشارات دریا
- ۴- غرب و آخر الزمان، شفیع سروستانی، نشر هلال
- ۵- جاهلیت مدرن، موعود عصر، شفیع سروستانی، نشر موعود
- ۶- نگین آفرینش، جمعی از مؤلفان، بنیاد فرهنگی حضرت مهدی (ع)

درس هفته

رهبری در عصر غیبت

هدف کلی

آشنایی با چرایی و چگونگی رهبری در عصر غیبت و رهبران و راهنمایان دین در آن عصر

اهداف جزئی :

– فلسفه غیبت امام زمان (عج)

– چگونگی رهبری و هدایت مردم در دوران غیبت

– آشنایی با گوشه‌ای از شخصیت امام خمینی به عنوان یکی از هدایتگران عصر غیبت

ضرورت درس

در درس قبل دانش‌آموزان با برخی موضوعات پیرامون امام زمان (عج) و ظهور ایشان و ویژگی‌های حکومت‌ها در دوران ظهور آشنا شدند. اکنون ممکن است این پرسش‌ها برای دانش‌آموزان مطرح شود که قبل از ظهور آن حضرت، جامعه چگونه می‌تواند بر مسیر قوانین الهی حرکت کند و مردم چگونه می‌توانند پاسخ سؤالات و پرسش‌های دینی خود را دریافت نمایند؟ چه کسی در این دوران بایستی بر اجرای قوانین دین نظارت کند؟ چه کسی می‌تواند میان مردم قضاوت کند؟ چه کسی قرار است مردم را در دفاع از دین و کشور بسیج نماید؟

در این درس از عالمان دین به عنوان کسانی یاد شده است که می‌توانند محل رجوع مردم باشند و در رأس این عالمان، ولی فقیه قرار دارد که متولی اجرای احکام در سطح جامعه است.

محورهای اصلی درس

- ۱- تبیین شرایط سخت زندگی امامان در عصر خویش
- ۲- غیبت امام دوازدهم به علت آماده نبودن جامعه برای پذیرش ایشان
- ۳- تأکید امام صادق (ع) بر مراجعه مردم به علمای دین در هنگام عدم دسترسی به امام
- ۴- ویژگی‌ها و شرایط علمای دین در کلام امام صادق (ع)
- ۵- عمل کردن به دستورات امامان در عصر غیبت در قالب عمل کردن به فتوا و دستورات فقها
- ۶- آشنایی با برخی از ویژگی‌های امام خمینی (ره) به عنوان یکی از هدایتگران عصر غیبت

این درس به این پرسش‌ها پاسخ می‌دهد :

- ۱- دلیل غیبت امام زمان (عج) چیست؟
- ۲- در دوران غیبت هدایت و رهبری جامعه اسلامی برعهده کیست؟
- ۳- آیا هر عالم دینی می‌تواند هدایتگر مردم در عصر غیبت باشد؟
- ۴- آیا ولایت فقیه، مسئله جدیدی است یا برگرفته از تعالیم امامان معصوم (ع) است؟

تحلیل اجزای درس

ورودیه : یکی از سؤالات جدی دانش‌آموزان در خصوص امام زمان (عج)، چرایی غیبت ایشان است. این ورودیه به دنبال تبیین این نکته است که علت غیبت آن حضرت، قدرشناسی جامعه بود. از یک سو حاکمان جامعه در آن دوران از هیچ اقدامی برای تحت فشار قراردادن ائمه دریغ نمی‌کردند و از سوی دیگر مردم نیز وظیفه خود را در تبعیت از امام انجام نمی‌دادند و در مواقعی حتی به مخالفت با آنان نیز اقدام می‌کردند. این ورودیه با نگاهی گذرا به شرایط آن زمان، نمونه‌های قدرشناسی جامعه آن دوران را بیان می‌کند :

امام حسن (ع) و ادار به صلح می‌شود، امام حسین (ع) با وجود اعلام حمایت هجده هزار نفر از مردم کوفه، با ۷۲ نفر از یارانش به شهادت می‌رسد و امامان بعدی نیز با دسیسه حکومت به زندان می‌افتند و در نهایت همگی به شهادت می‌رسند. حتی امامان نهم، دهم و یازدهم (ع) در سنین جوانی، شهید شدند.

با این شرایط قطعاً اگر امام زمان (ع) غائب نمی‌شدند، ایشان نیز به شهادت می‌رسیدند. پس در این موقعیت، بهترین راه، غیبت از دیدگان است تا هنگامی که جامعه آمادگی و ظرفیت لازم را برای

حضور ایشان پیدا کند. برای تبیین بهتر این مسئله، شاید ذکر این مثال مفید باشد :

فرض کنید که شهرداری منطقه‌ای برای ایجاد روشنایی در یک محل، در آنجا چراغ برق قرار دهد. اما افراد سرور آن محل، چراغ را بشکنند. شهرداری برای بار دوم چراغ دیگری نصب می‌کند، اما باز توسط همان عده شکسته می‌شود. این کار برای بار سوم و چهارم نیز ادامه می‌یابد اما هر بار این چراغ شکسته می‌شود. به نظر شما آیا شهرداری حق ندارد اعلام کند که تا وقتی این وضعیت ادامه دارد، در این مکان چراغی نصب نمی‌کنیم؟

خداوند نیز برای هدایت مردم امامان را فرستاد؛ اما دستگاه ظلم و جور آن دوران یکی پس از دیگری آنها را به شهادت رساند و خداوند به همین دلیل امام دوازدهم را از نظرها پنهان کرد تا جامعه شرایط لازم را برای حضور ایشان به دست آورد و تا وقتی این شرایط و شایستگی ایجاد نشود آن حضرت ظهور نخواهند کرد.

در بخش دوم درس، روایتی از امام صادق (ع) نقل شده که ایشان در مسئله قضاوت که یکی از ستون حکومت است، رجوع به کسانی که عالم به مسائل دین نباشند را رد می‌کنند و از مردم می‌خواهند که حتماً در حل مسائل و مشکلات خود به فقیهان مراجعه کنند.

در این قسمت دو نکته را لازم است برای دانش‌آموزان تبیین کنیم :

۱- حدیث امام صادق (ع) به خوبی نشان می‌دهد حتی در زمان حضور امام معصوم، چون همه مردم به آن بزرگواران دسترسی نداشتند، امامان مردم را به شاگردان مکتب خود ارجاع می‌دادند. پس وقتی در زمان حضور باید به علما و فقها مراجعه کرد، در زمان غیبت به طریق اولی باید به علمای دین مراجعه کنیم.

۲- طبق سخن امام، حکم و فتوای فقهای دین، همانند حکم و دستور امام است و کسی که از حکم و فتوای فقها سرپیچی کند، در اصل از دستور امام و بالاتر از آن از دستور خداوند سرپیچی کرده است.

فعالیت کلاسی : این فعالیت به دنبال بیان این نکته است که هر عالم دینی نمی‌تواند وظیفه هدایت مردم را برعهده بگیرد، بلکه عالمان دین بایستی عاملان دین هم باشند که طبق حدیث، بایستی پرهیزکار باشند و از دین خود محافظت کنند و همچنین تابع هوای نفس خود نباشند و تنها از دستورات الهی پیروی کنند.

از این‌رو، دانش‌آموز باید بداند که صرف اینکه کسی لباس دین بر تن کند، کتاب بنویسد و بر

بالای منبر به موعظه پردازد، دلیل بر این نیست که می‌تواند هدایتگر مردم باشد، بلکه شرط اصلی این است که رفتارهای این فرد براساس دستورات الهی باشد.

بخش بعدی به دنبال تأکید مجدد بر این نکته است که طبق حدیث امام صادق (ع) مخالفت با رأی و حکم فقها در مسائل دینی، در حقیقت مخالفت با حکم امام معصوم است. پس نمی‌شود کسی ادعای پیروی از امامان را داشته باشد اما در مسائل دینی، خود را موظف به تبعیت از احکام فقهی نداند. در قسمت دوم این بخش، بحث ولایت فقیه مطرح شده است. ساده‌ترین دلیل برای اثبات ولی فقیه این است که بالاخره هر جامعه‌ای نیاز به حاکم دارد، زیرا بدون مدیر و رهبر دچار هرج و مرج می‌شود. رهبر جامعه اسلامی علاوه بر داشتن ویژگی‌های مدیریتی همچون شجاعت، مدبر بودن، توانایی و...، باید اسلام‌شناس نیز باشد و در میان اسلام‌شناسان باید داناترین، با تقواترین و آگاه‌ترین آنان نسبت به مسائل و حوادث جهان انتخاب شود و ولایت فقیه چیزی جز این نیست.

بیدارگر قرن: این بخش به دنبال ترسیم بخشی از ویژگی‌های امام خمینی (ره) به عنوان یکی از فقها و عالمان راستینی است که توسط امامان معصوم به عنوان هدایتگران عصر غیبت معرفی شده‌اند. ویژگی‌هایی که در این قسمت بیان شده است در حقیقت ارائه نمونه و مصداق برای حدیث امام صادق (ع) است که مردم را به تبعیت از فقیهانی فرا خواندند که پرهیزکار و مطیع دستورات الهی هستند.

سعی شده شخصیت امام خمینی (ره) این بار از زبان ناظران بیرونی بیان شود زیرا دانش‌آموزان تاکنون از زبان یاران و نزدیکان امام، مطالب زیادی در خصوص ایشان شنیده‌اند و لازم است تا از نگاه یک غیرایرانی با گوشه‌ای از شخصیت ایشان آشنا شوند تا بدانند که وی حتی برای غیرایرانی‌ها و غیرمسلمانان نیز شخصیتی عظیم و اثرگذار بود.

دانستنی‌های معلم

۱- آیا ولی فقیه معصوم است؟

روشن است در میان معتقدان به ولایت فقیه هیچکس معتقد به عصمت ولی فقیه نبوده و حتی چنین ادعایی نکرده است، زیرا ما معتقدیم فقط پیامبران، حضرت زهرا و امامان صلوات الله علیهم اجمعین معصومند.

اکنون سؤال این است که با توجه به عدم عصمت ولی فقیه و احتمال خطا و اشتباه در او، آیا این

احتمال مانع اطاعت از وی می‌گردد؟

به نظر می‌آید چنین ملازمه‌ای وجود ندارد یعنی چنان نیست که اگر کسی معصوم نبود، اطاعت او لازم نباشد. اگر به سیره عملی شیعیان توجه کنیم، می‌یابیم آنها بی‌چون و چرا از مراجع، تقلید می‌کرده‌اند و به فتوای آنان عمل می‌نموده‌اند، در حالی که هیچ کس معتقد به عصمت مراجع نبوده، بلکه با تغییر فتوای مرجع می‌فهمیدند نه تنها او عصمت ندارد، که قطعاً اشتباه هم کرده است، زیرا یا فتوای پیشین او خطا بوده یا فتوای جدیدش. همچنین از اختلاف فتاوی مراجع معلوم می‌شود بعضی از آنان دچار خطای در فتوا شده‌اند، ولی با این حال هیچ کس اندک تردیدی در وجوب تقلید از مراجع ندارد. اگر به روش خردمندان در زندگی توجه کنیم، می‌یابیم آنان در مواردی، اطاعت را ضروری می‌دانند، گرچه دستور دهنده را معصوم نمی‌دانند.

فرض کنید فرماندهی در جنگ به سربازان خود دستوری بدهد؛ اگر سربازان بخواهند به استناد اینکه احتمال دارد فرمانده خطا کند، از دستورش سرپیچی نمایند، آیا کار جنگ سامان خواهد گرفت؟ آیا اقدام و حرکتی صورت می‌گیرد؟ آیا شکست این گروه حتمی نیست؟ پس تبعیت نکردن چنان زبانی دارد که با ضرر ناشی از پیروی از دستور اشتباه قابل مقایسه نیست. به عبارت دیگر اطاعت از فرمانده چنان منافی دارد که با ضرر اندک ناشی از پیروی یک مورد دستور اشتباه قابل مقایسه نیست. همچنین زمانی که به پزشک متخصص مراجعه می‌کنید، آیا احتمال خطا در تشخیص او می‌دهید؟ با وجود چنین احتمالی از مراجعه به پزشک چشم نمی‌پوشید.

اطاعت نکردن از حاکم موجب هرج و مرج و اختلال نظام جامعه می‌گردد. در تمام موارد مذکور روش خردمندان اعتنا نکردن به احتمالات ضعیف به هنگام عمل است. حال اگر به خصوصیات ولی فقیه توجه کنیم و در نظر داشته باشیم که حاکم اسلامی همیشه در هر کاری با صاحب نظران و متخصصان مشورت می‌کند و بعد تصمیم می‌گیرد و مردم هم وظیفه دارند از خیرخواهی و مصلحت‌اندیشی برای حاکم شرعی مضایقه نکنند، احتمال خطا تا حد بسیاری کاهش می‌یابد و دیگر معقول نیست از دستورهای او سرپیچی کنیم.

۲- توضیح دو اصطلاح «مرجع تقلید» و «ولایت فقیه»

مرجع، از کلمه رجوع گرفته شده است و به معنی کسی است که به او رجوع می‌کنند. مردم به فقیه رجوع می‌کنند تا احکام دینی خود را از او بپرسند. البته این رجوع به این صورت نیست همه مردم به محل زندگی فقیه بروند و حضوری از وی بپرسند. این رجوع، می‌تواند استفاده از کتاب «توضیح المسائل» باشد، می‌تواند سؤال از روحانی محل باشد که نظرات فقیه را می‌داند، می‌تواند از

طریق تلفن به دفتر فقیه باشد و یا مراجعه به سایت آن مرجع.
 تقلید نیز به معنی پیروی کردن است؛ پیروی از نظرات فقیه درباره نماز، روزه، خمس، امر به معروف و نهی از منکر و سایر احکام دینی.
 ولایت نیز به معنی سرپرستی و اداره کردن است. فقیهی که اداره جامعه را بر عهده دارد و دستورات او در جامعه اجرا می شود «ولی فقیه» نام دارد.

۳- منشأ اختلاف فتوای مراجع

یکی از سؤال هایی که دانش آموزان دارند، علت اختلاف در فتوای مراجع است. آنها می گویند اگر منبع فتوای علما، کتاب قرآن و احادیث معصومین است، چرا اختلاف نظر پیش می آید. در این مورد توجه دانش آموزان را به چند نکته جلب می کنیم:

الف) مجتهدان با ائمه اطهار (ع) در بیان احکام دین، تفاوت دارند. معصومین (علیهم السلام) براساس علم الهی احکام را بیان می کنند برای همین حکم آنان یقینی است و اختلافی هم در میان آنها نیست. اما مجتهدان براساس تفکر و اندیشه خود حکم می کنند، بنابراین احتمال خطا وجود دارد؛ همان طور که احتمال خطا و اشتباه در نظر پزشک یا هر متخصصی هست.

ب) مجتهدان در تلاش علمی خود، به قرآن و احادیث مراجعه می کنند؛ آیات و احادیث را کنار هم می گذارند و با قواعدی که در اختیار دارند، درباره آن آیات و احادیث می اندیشند و نظر خود را ابراز می کنند. در اینجا ممکن است مجتهدی به یک نتیجه و مجتهد دیگر به نتیجه دیگر برسد.

ج) یکی از منابعی که مجتهدان استفاده می کنند، کتاب های حدیث است. مجتهدان هنگام مراجعه به این کتاب ها می کوشند که احادیث معتبر را از غیرمعتبر جدا کنند و از احادیث معتبر کمک بگیرند. در اینجا نیز ممکن است مجتهدان اختلاف نظر پیدا کنند و حدیثی از نظر یک فقیه معتبر و از نظر مجتهد دیگر، غیرمعتبر تلقی شود.

منابع برای مطالعه بیشتر

- ۱- ولایت فقیه به زبان ساده، جواد محدثی، نشر بوستان کتاب
- ۲- پیشینه تاریخی ولایت فقیه، احد جان بزرگی، نشر کانون اندیشه جوان
- ۳- ولایت فقیه، هادوی تهرانی، کانون اندیشه جوان
- ۴- نگاهی گذرا به نظریه ولایت فقیه، مصباح یزدی، نشر مؤسسه امام خمینی
- ۵- نسیم اندیشه (دفتر سوم)، جوادی آملی، نشر اسراء

درس هشتم

وضو و تیمم

هدف کلی

آشنایی با برخی از احکام وضو و تیمم

اهداف جزئی :

- آشنایی با موارد وجوب وضو
- آشنایی با شرایط وضوی صحیح
- آشنایی با موارد وجوب تیمم
- یادگیری شیوه انجام تیمم

ضرورت درس

دانش‌آموزان در پایه دوم ابتدایی با شیوه گرفتن وضو آشنا شده‌اند. همچنین در پایه چهارم چگونگی انجام تیمم را آموخته‌اند. در این کتاب سعی بر این است که برخی مطالب بیان نشده در خصوص وضو که مربوط به شرایط صحت وضو می‌شود، برای دانش‌آموزان بیان شود. همچنین با توجه به اینکه یکی از موارد تیمم، انجام آن به جای غسل است و بر دانش‌آموزان دختر و پسر در این سن غسل‌های مختلف واجب می‌شود، لذا لازم است که بار دیگر به آموزش تیمم پرداخته شود.

محورهای اصلی درس

- ۱- ارزش و برکات وضو از زبان پیامبر (ص)
- ۲- موارد وجوب وضو
- ۳- موارد استحباب وضو
- ۴- هفت شرط صحت وضو
- ۵- مواردی که به جای غسل یا وضو باید تیمم کرد.
- ۶- شیوه انجام تیمم
- ۷- آنچه که وضو و تیمم را باطل می‌کند.

این درس به این پرسش‌ها پاسخ می‌دهد :

- ۱- آیا فقط برای خواندن نماز باید وضو گرفت؟
- ۲- آیا با هر آبی (مثلاً آب دریا) می‌توان وضو گرفت؟
- ۳- آیا بر روی لاک می‌توان وضو گرفت؟
- ۴- چه مواقعی باید تیمم کرد؟
- ۵- چگونه تیمم کنیم؟
- ۶- چه چیزی موجب باطل شدن وضو یا تیمم می‌شود؟

تحلیل اجزای درس

ورودیه : این ورودیه با حدیثی از پیامبر آغاز شده است تا بر جایگاه و اهمیت این عمل عبادی تأکید کند. بسیاری از دانش‌آموزان گمان می‌کنند که وضو گرفتن فقط برای خواندن نماز است، در حالی که یکی از توصیه‌های پیشوایان دین این است که هر کس سعی کند تا حد امکان در تمام اوقات روز با وضو باشد، زیرا وضو آثار و برکات بسیاری دارد که در این حدیث برخی از این آثار بیان شده است.

نکته مهم در مورد این حدیث این است که پیامبر با این سخن به دنبال واجب کردن وضو در تمام اوقات روز نبوده است، بلکه ایشان توصیه کرده است که در حد امکان سعی کنید تا در همه حالات با وضو باشید و لذا نباید این حدیث را به گونه‌ای بیان کرد که مخاطب گمان کند وضو در همه حال واجب است.

پس از این حدیث، برخی از موارد وجوب وضو و نیز موارد استحباب آن بیان شده است.

شرایط و ضوی صحیح : شرایط صحت وضو، بیش از هفت مورد است که در اینجا با توجه به نیاز دانش‌آموز تنها به این هفت مورد اکتفا شده است.

نکته مهم : با توجه به زیاد بودن مطالب این بخش سعی شود تا به درک مفهوم درس توسط دانش‌آموزان توجه کنیم و آنها را وادار به حفظ عبارات و واژگان نکنیم؛ مثلاً اگر دانش‌آموزی آب مطلق را به آب خالص تعبیر کرد، معلوم است متوجه معنای این بخش شده است و نباید عین کلمه آب مطلق را از او بخواهیم. حتی ممکن است دانش‌آموزی در تعریف آب مطلق تنها بتواند به نمونه‌هایی از این آب اشاره کند، مثلاً بگوید آب رودخانه، آب چشمه و آب لوله‌کشی را آب مطلق می‌گویند، اما آب گلاب یا میوه، مطلق نیست. این نشان می‌دهد که مخاطب مفهوم آب مطلق را درک کرده و همین برای ما کافی است.

فعالیت کلاسی : این فعالیت محک خوبی است برای اینکه دریابیم دانش‌آموزان تا چه حد احکام مطرح شده در درس را فرا گرفته‌اند.

مورد اول اشاره به بحث آب مطلق و مضاف دارد که دانش‌آموزان با توجه به اطلاعاتی که در این باره کسب کرده‌اند پاسخ این پرسش را می‌دهند.

مورد دوم نیز به بحث آب مطلق و مضاف مربوط می‌شود. در پاسخ به این سؤال، اکثر دانش‌آموزان وضو گرفتن از آب رودخانه را صحیح می‌دانند. اما احتمالاً افراد نکته‌سنجی هم به این مطلب اشاره می‌کنند که گاه آب رودخانه‌ها به علت بارش شدید باران و ورود گل‌ولای به آب، به شدت گل‌آلود می‌شود. در چنین شرایطی آب رودخانه، دیگر آب خالص یا مطلق نیست و تبدیل به آب مضاف می‌شود و از همین جهت وضو گرفتن با آن، باعث بطلان وضو می‌شود.

مورد سوم نیز دو جواب دارد. اگر صحبت پشت تلفن به قدری طولانی شود که حالت وضو به هم بخورد، وضو باطل است. اما اگر صحبت کوتاهی باشد، مثلاً در این حد که سلام و علیکی بکنیم و به آن فرد بگوییم که بعداً با وی تماس می‌گیریم، وضوی ما صحیح است.

بیشتر بدانیم : در این قسمت برخی سؤالات رایج دانش‌آموزان در خصوص مسائل پیرامونی وضو پاسخ داده شده است. برای زیاد نشدن احکام این درس، این مطالب در قسمت بیشتر بدانیم قرار گرفته تا خود دانش‌آموز براساس میل و رغبت شخصی خود به دانستن احکام، به سراغ این مطالب برود.

تیمم : دانش‌آموزان در پایه چهارم ابتدایی با تیمم و برخی احکام آن آشنا شده‌اند. اکنون لازم است بار دیگر تیمم به آنها آموزش داده شود. این آموزش دوباره از دو جهت است: اول آنکه از

آشنایی اولیه دانش‌آموزان با موضوع تیمم، پنج سال می‌گذرد و به یادآوری مجدد نیاز دارد؛ دوم اینکه دانش‌آموزان در سنی قرار دارند که در برخی زمان‌ها غسل بر آنها واجب می‌شود و در برخی شرایط بایستی به جای غسل، تیمم کنند؛ لذا مطلوب است که بار دیگر احکام تیمم را با دقت بیشتری فرا گیرند.

فعالیت کلاسی: در بخش قبلی دو مورد از مواردی که باید به جای غسل یا وضو، تیمم کرد، بیان شد. در این فعالیت از مخاطبان خواسته شده که سه مورد دیگر را نیز بیان کنند. نکته قابل توجه در این بخش این است که موردی که در خود کتاب ذکر شده است، از مواردی است که دانش‌آموزان در کتاب هدیه‌های آسمان پایه چهارم با آن آشنا نشده‌اند، برای همین کاملاً جدید است. اما در کتاب چهارم، سه مورد از موارد وجود تیمم بیان گردیده است که انتظار می‌رود دانش‌آموزان در این فعالیت، همان موارد را بیان کنند.

این موارد عبارت‌اند از:

۱- آب نداشته باشیم.

۲- آب باشد اما استفاده از آب برای بدن ضرر داشته باشد.

۳- وقت نماز به قدری تنگ است که اگر وضو بگیریم یا غسل کنیم، نماز قضا می‌شود.

شیوه انجام تیمم: در این قسمت مراحل تیمم به ترتیب نشان داده شده است، اما نکاتی را

لازم است در این قسمت بدانیم:

۱- در کتاب گفته شده که تیمم باید بر خاک پاک یا هر چیز دیگری که تیمم بر آن صحیح است،

انجام گیرد. چیزهای دیگری که تیمم بر آن صحیح است، عبارت‌اند از: سنگ، کلوخ، سنگ مرمر، ریگ.

۲- در هنگام تیمم در کف دست‌ها و یا پیشانی و پشت دست‌ها مانعی نباشد، مثلاً کسی که

انگشتر در دست دارد نمی‌تواند با انگشتر تیمم کند.

دانستنی‌های معلم

چند حدیث درباره وضو:

- پیامبر (ص): وضو زیاد بگیر تا خداوند عمرت را زیاد کند. (امالی مفید، ص ۶۰، ج ۵)

- پیامبر (ص): شستن صورت و دست‌ها و مسح سر و پا در وضو رازی دارد. شستن صورت

در وضو، یعنی خدایا هر گناهی که با این صورت انجام دادم، آن را شست و شو می‌کنم تا با صورت پاک

به جانب تو بایستم و عبادت کنم، شستن دست‌ها در وضو، یعنی خدایا، از هر گناه دست شستم و به

واسطه گناہانی که با دستم مرتکب شدم، دستم را تطهیر می‌کنم. مسح سر در وضو، یعنی خدایا، از هر خیال و فکر باطل و گناه‌آلود که در سر پرورانده‌ام، سرم را تطهیر می‌کنم و آن فکر و خیالات باطل را از سر به دور می‌اندازم. مسح پا، یعنی خدایا، من از رفتن به جاها و مکان‌های نامناسب پا می‌کشم و این پا را از هر گناهی که با آن انجام داده‌ام، تطهیر می‌کنم. (من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص ۳۰۲)

– پیامبر (ص): وقتی یکی از شما از خانه با طهارت (با وضو) خارج شود، در این صورت ملائکه در حق او دعا می‌کنند و می‌گویند: خدایا او را بیامرز، خدایا بر او رحم کن. (جامع احادیث شیعه، ج ۶، ص ۳۸۷)

منابع برای مطالعه بیشتر

- ۱- آموزش احکام، ویژه دختران، محمدحسین فلاح زاده، نشر الهادی
- ۲- آموزش احکام، ویژه پسران، محمد حسین فلاح زاده، نشر الهادی
- ۳- احکام عمومی، محمد وحیدی، نشر عصمت
- ۴- احکام زندگی، محمد حسین فلاح زاده، نشر فرهنگ اسلامی

درس فهم

مُبطّلات نماز

هدف کلی

آشنایی با برخی از احکام نماز

اهداف جزئی:

– آشنایی با نُه مورد از مبطلات نماز

– آشنایی با برخی از احکام پیرامونی نماز

ضرورت درس

دانش‌آموزان در کتاب پیام‌های آسمان هفتم، نکاتی را در خصوص اهمیت نماز فرا گرفتند و در پایه هشتم با برخی از آداب نماز از جمله خواندن آن به جماعت و نیز گفتن اذان و اقامه آشنا شدند. در این کتاب بایستی با برخی از کارهایی که موجب بطلان نماز می‌شود، آشنا شوند.

محورهای اصلی درس

۱- شک بین رکعت سوم و چهارم و حکم آن

۲- تبیین نُه مورد از مبطلات نماز

۳- بیان چند مسئله شایع در مورد نماز که معمولاً مورد سؤال دانش‌آموزان است.

این درس به این پرسش‌ها پاسخ می‌دهد :

- ۱- آیا اگر کسی در تعداد رکعات نمازش شک کند، نمازش باطل می‌شود؟
- ۲- اگر انسان در نماز سهواً صورت خود را به سمت چپ و یا راست بگرداند، نمازش باطل می‌شود؟
- ۳- آیا خندیدن در نماز، باعث باطل شدن آن می‌شود؟
- ۴- اگر سهواً در نماز حرف بزنیم، نماز باطل می‌شود؟
- ۵- اگر باقی‌مانده غذا در دهانمان باشد و آن را در بین نماز فرو ببریم، نمازمان صحیح است؟
- ۶- آیا در قنوت نماز می‌توان به زبان فارسی یا هر زبان دیگری دعا کرد؟
- ۷- آیا عطسه یا خمیازه، نماز را باطل می‌کند؟

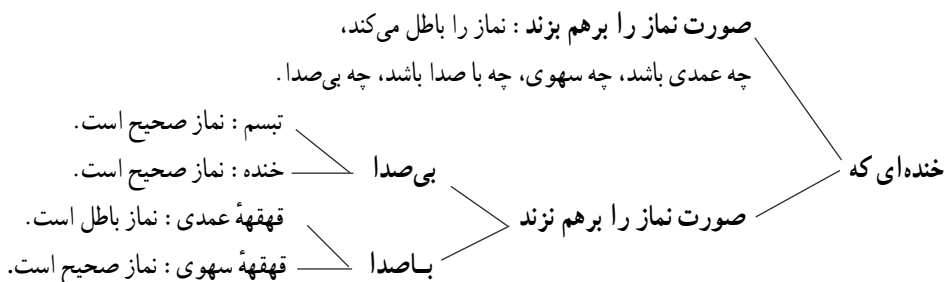
تحلیل اجزای درس

ورودیه : در این ورودیه سعی شده تا در قالب داستان، یکی از احکام نماز بیان شود. یعنی حکم شک کردن در رکعات نماز. در بسیاری از موارد دیده می‌شود که دانش‌آموزان با کوچک‌ترین شکی در نماز، آن را می‌شکنند و دوباره شروع به خواندن نماز می‌کنند. در ورودیه بیان شده که شکستن نماز، عملی حرام است، مگر در برخی موارد که خود خداوند اجازه آن را داده است. مثلاً تنها در صورتی که در رکعت اول و دوم نماز شک کنیم و یا در نماز دو یا سه رکعتی در تعداد رکعات شک کنیم، می‌توانیم نماز را بشکنیم و در صورت شک بین رکعت سه و چهار باید بنا را بر ۴ گذاشت و نماز را تمام کرد و سپس یک رکعت نماز احتیاط خواند.

شیوه خواندن نماز احتیاط : بعد از سلام نماز، فوراً نیت کرده، تکبیره الاحرام می‌گوییم و سپس سوره حمد را می‌خوانیم و به رکوع می‌رویم، دو سجده به جا می‌آوریم و پس از خواندن تشهد، سلام می‌دهیم.

مبطلات نماز : مبطلات نماز، دوازده مورد است که در این درس به نُه مورد که بیشتر مورد نیاز دانش‌آموزان است، اشاره شده است.

در این قسمت سعی شده است تا برخی اشکالات رایج دانش‌آموزان در مورد نماز به زبان ساده بیان شود. مثلاً دانش‌آموزان به دلیل اقتضات سنی خود، گاه در نماز می‌خندند. برخی از آنها گمان می‌کنند که هر خنده‌ای نماز را باطل می‌کند و برخی هم فکر می‌کنند که خنده در هر صورت، نماز را باطل نمی‌کند. اما بطلان نماز بستگی به نوع خنده دارد :

فعالیت کلاسی : بخشی از پاسخ این فعالیت در مسئله شماره ۹ کتاب است. نماز محسن باطل نشده بود، زیرا او در نماز چهار رکعتی بین رکعت سوم و چهارم، شک کرده بود، پس نمازش باطل نیست؛ بلکه باید بنا را بر این می‌گذاشت که رکعت چهارم است و نماز را به پایان می‌رساند و بلافاصله پس از سلام نماز، باید بلند می‌شد و یک رکعت نماز احتیاط می‌خواند؛ یعنی تکبیره الاحرام می‌گفت، سپس سوره حمد را می‌خواند، به رکوع می‌رفت، دو سجده به جا می‌آورد و پس از خواندن تشهد، سلام می‌داد.

چند مسئله مهم درباره نماز : در این قسمت سعی شده تا مسائلی مطرح گردد که معمولاً از مشکلات رایج در میان دانش‌آموزان است. مثلاً بسیاری از دانش‌آموزان نمازهای خود را بسیار سریع و تند می‌خوانند، به گونه‌ای که برخی ذکرها را در حال حرکت می‌گویند؛ و یا آن قدر تند اذکار را می‌گویند که حروف درست ادا نمی‌شوند. در این قسمت، این گونه مسائل مورد توجه قرار گرفته و حکم آنها بیان شده است.

فعالیت کلاسی : با توجه به احکام مطرح شده در درس، دانش‌آموزان بایستی حکم هر یک از موارد مطرح شده را بیان کنند. مثلاً در مورد قسمت یک، باید بگویند که اگر ذکرهای واجب نماز را در حال حرکت بگویند، نمازشان باطل است و عجله دلیل درستی برای اینکه ذکرها را در حال حرکت بگویند، نیست.

در قسمت دوم، نماز باطل نمی‌شود، چون عمداً آخ نگفته است بلکه طبق متن، از روی بی‌اختیاری بوده است. البته حکم آن، این است که پس از پایان نماز، دو سجده سهو به جا آورد. در قسمت سوم، نماز باطل می‌شود. چون اگر نمازگزار سر خود را به حدی بچرخاند که دیگر صورتش رو به قبله نباشد، نمازش باطل می‌شود. در اینجا هم ذکر شده که صورت خود را برمی‌گرداند و به پشت سرش نگاه می‌کند. توجه داشته باشیم که در این مسئله، سهوی و عمدی بودن این کار نقشی در حکم ندارد و در هر دو صورت، نماز باطل است.

در مورد چهارم، چون نمازگزار خنده‌اش عمدی نبوده است، نمازش صحیح است.
در مورد پنجم، نماز صحیح است، چون نماز در صورتی باطل می‌شود (بر اساس مسئله شماره ۶،
بخش مبطلات نماز) که صورت نماز به هم بخورد، اما در اینجا، صورت نماز به هم نخورده است.

دانستنی‌های معلم

— چند حدیث در مورد نماز

— امام باقر (ع) : روزی پیامبر در مسجد نشسته بودند، مردی وارد شد و بی‌آنکه رکوع و سجود خویش را کامل به جا آورد، نماز گزارد. پیامبر (ص) فرمود : نماز او چون مرغی است که نوک بر زمین می‌زند و اگر با این حال از دنیا برود به دین من نمرده است.

— پیامبر (ص) : آگاه باشید نماز سفره گسترده خدا در زمین است که خداوند آن را روزی پنج بار برای افراد شایسته رحمت گوارا نموده است. (مستدرک الوسائل، ج ۱، ص ۱۷۰)

— پیامبر (ص) : نماز چهره شیطان را سیاه می‌کند. (نهج الفصاحه، ص ۳۹۶)

— پیامبر (ص) : تا وقتی که فرزندان آدم، نمازشان را به دقت و با شرایط و آداب می‌خوانند، شیطان پیوسته از او در وحشت و هراس است؛ پس اگر نماز را ضایع نماید، شیطان بر او چیره می‌شود و او را درگناهان کبیره انداخته و وی را گرفتار می‌کند. (بحار الانوار، ج ۸۲، ص ۲۰۲)

منابع برای مطالعه بیشتر

موارد معرفی شده در درس قبل.